

ÚJABB „HOLT-TENGER” KÉZIRATOK

Több mint másfél évtizede annak, hogy a XX. század egyik legnagyobb régészeti szenzációjának híre bejárta a világot: 1947-ben és a következő években találták meg a holt-tengeri tekercseket, amelyek ma már fontos források a kereszténység megjelenését megelőző évtizedek zsidó vallási és társadalmi mozgalmainak tudományos kutatásához. A Holt-tenger partjának nehezen megközelíthető sziklái, a méhükben rejtőző barlangok azonban úgy látszik még további meglepetéseket is tartogatnak.

Az elmúlt évben izráeli és amerikai tudósok ismét váratlan, s talán ugyancsak szenzációs felfedezést tettek. 1962 áprilisában a holt-tengeri tekercsek tudományos értelmezésével nagy nevet szerzett *De Vaux* professzor, és a Palesztinai Régészeti Múzeum igazgatója *Jusef Saad*, kis papiruszdarabot vitt el a Jeruzsálemben működő amerikai régészeti intézetbe. A papirusztöredék mindkét oldala tele volt írva arámi nyelvű szövegekkel. A kézírás a papirusz korát az i. e. IV. század első felére teszi. A szöveg katonai jellegű, de töredékessége miatt pontosan nem értelmezhető; mindenesetre tartalmazza *Sómrón* városnak, a görög forrásokban *Samaria* néven ismert tartományi székhelynek, a korábbi Izráel állam fővárosának a nevét. A kéziratot a *Ta'amira* törzs beduinjai találták, ugyanazok a nomád pásztorok, akik a legelső holt-tengeri tekercseket is felfedezték. Később még néhány más töredék is előkerült, ezek egy része az utolsó Akhaimenida király, *III. Dareiosz Kodomannos* uralkodása alatt keletkezett okmány volt.

Tavaly sikerült megtalálni azt a barlangot, ahonnan a papirusztöredékek származnak. Jerikó város környékén, a *Wadi ed-Dalijeh* nevű völgy fölött, igen nehezen megközelíthető, sziklás, magas helyen fekszik. Számos nehézséget kellett legyőzni, míg a múlt évben megkezdhetők az ásatásokat a környék barlangjaiban. A talált leletek azután igazolták a korábbi feltevéseket. Egy 65 méter mély barlangban ugyanis további kézirat-

töredékekre bukkantak. A régészeti leletek bizonyossá tették, hogy a kéziratok az i. e. IV. század folyamán kerültek a barlangba; a korsók és egyéb kerámia-töredékek lehetővé teszik a pontos datálást. A több hetes ásatás során emberi maradványokat is találtak. Rendezetlen elhelyezésben mintegy 35 férfi, nő és gyermek koponyája és csontjai kerültek elő. Néhány feltűnően épen maradt ruhamaradvány, gyékényfonat, ezüst fülönfüggő és más apróbb használati tárgy gazdagította a leleteket. A barlang szájánál talált hamuréteg mesterségesen szított tüzre vall.

Az adatok alapján *Paul Lapp* az *Archéology* című amerikai folyóiratban a következő rekonstrukciót kísérli meg valószínűvé tenni.

A kéziratok és a használati tárgyak azoktól a zsidóktól származnak, akik Nagy Sándor elől Sómrón városból menekültek el. Amint tudjuk, Nagy Sándor i. e. 333-ban Issosnál döntő győzelmet aratott *III. Dareiosz Kodomannos* perzsa király fölött. Ekkor fogant meg benne az a terv, hogy az egész perzsa birodalmat meghódítja. E terv megvalósításához szilárd támaszpontra volt szüksége a főnőcai és szíriai területeken. Nagy Sándor maga Tyros és Gáza városok hosszadalmas ostromával volt elfoglalva, a tengertől beljebb eső területek meghódítását egyik vezérére, *Parmenionra* bízta. Komoly ellenállást egyedül Sómrónban kellett legyőzniük. Ebbe a városba — meghódítása után — egy másik makedón vezér, *Perdikkas* helyőrséget telepített. A lakosság egy része elmenekült. Nyilván magukkal vitték legfontosabb irataikat, valamint pecsétnyomóikat is. A Holt-tenger környéki barlangokban véltek menedékre találni, üldözőik azonban felfedhették a rejtékhelyet, s a barlang torkánál tüzet rakva megölték őket.

Az újonnan talált papirusztöredékeket egyelőre nem tették közzé. Egy sor kérdés tisztázásához nyilván még további ásatásokra lesz szükség. A lelet azonban már ma is igen jelentős. Az biztos, hogy a kéz-

iratok nem tartoznak az úgynevezett holt-tengeri tekercsek, tehát a qumráni telephelyen lakó s valószínűleg az antik írók által említett esszénus szektával azonos közösség iratai közé; e „samariai papiruszok” két, vagy talán három évszázaddal megelőzik a holt-tengeri tekercseket.

Az új lelet talán segít megmagyarázni néhányat a holt-tengeri tekercsek rejtélyei közül. A holt-tengeri tekercseket zömmel ugyancsak barlangok mélyén találták. E barlangokban azonban nem laktak soha. Hogy kerültek hát oda a tekercsek? Többen feltételezték már eddig is, hogy talán a szekta menekülő tagjai rejtették el a tekercseket. Az új lelet fényében ezt a feltevést csaknem bebizonyítottunk vehetjük, s eszerint a qumráni esszénus közösség a római katonák elől menekülőben rejthette el féltett iratait; a rejtékhelyek egy részét azonban a rómaiak is megtalálták, a korszókat, amelyek a tekercsek védelmére szolgáltak, összetörték, és pergamentekercseket darabokra szaggatták.

Nagy Sándornak éppen szíriai — palesztinai hadműveleteit, tetteit ismerjük legkevésbé. Az új lelet talán fontos forrásokat ad a kezünkbe e korszak viszonyainak tanulmányozásához, és így közvetlen forrásokkal is kiegészíthetjük az antik történetíróknak az e téren szűkszavú vagy idealizáló elbeszélését.

A Holt-tenger partvidékének klímája és geológiai viszonyai csaknem annyira kedvezőek a papirusz és pergamen konzerválásához, mint Egyiptoméi; a jövő tehát még sok meglepetést tartogathat. És megnyugtató, hogy a helyi lakosság, a heduin pásztor Ta'amira törzs — szemben a korábbi leletrablók egész sorával —, érti s becsüli a múlt írásos emlékeit.

Komoróczy Géza

Helyreigazítás

Lapunk 1964. évi 24. számában, az 1148. oldalon megjelent „Trágyázás méziszappal” című cikkbe sajnálatos nyomdahiba csúszott: a hektáronkénti 45 kg-al több mézstrágyával nem 30 mázsa, hanem 30 mázsa értékű gabonátöbbletet érnek el.

NYELV és élet

Szavak a színpadon

Már az ókori színjátszásban kialakult — különösen a komolyabb mondanivalójú műfajokban — a színpad nyelvének a köznapitól eltérő bizonyos emelkedettsége. Korok, ízlések és divatok szerint, mint annyi minden, ez is gyakori változáson ment át. Shakespeare kora elbírta a sokszor egészen nyers jeleneteket és kifejezéseket is; a klasszicizmus korának finomkodó nyelvvel szemben a naturalista és a realista színműírás az élethez közelálló nyelvet akart meghonosítani a színpadon. Azt azonban mindig tudták, érezték az írók, esztétikusok, hogy más a szó leírva és kimondva; amit papíron írva, olvasva még elviselünk, kimondva, hallva már sérti a „füldünket”, ízlésünket. „Nem szeretném szétveretni a poémomat...” „En állat!” „Dögölj meg!” „Hogy holnap én röghöghessek a Bence pofájába...” „Kinnyrod a vén hűlye Bencét”... „Ez méltó befejezése lenne a mai balhének” — hallhatjuk esténként egy új magyar darab budapesti előadásán.

Ugyan — mondhatja valaki —, minek ezen fennakadni, hiszen az író a nyelvvel is jellemez — s ha a hülgiánok így beszélnek, ő sem nagyon válogathatja meg a szavait, amelyeket szájukba ad. (S ezzel valamelyest egyet is érthetnénk: bár az író, mint minden művész: válogat, rostál a valóság nyersanyagából — a nyelvből is! —, csak a lényegest emeli ki, s így sokszor a kevesebb is többet mond.) A bölkendő az, hogy e szavakat nem hülgiánok, nem elvadult, durva lelki figurák, hanem iskolázott értelmiségi emberek mondják: egy gyár főmérnöke s mérnök kollégája, meg egy tervosztályvezető. A megjelölés szerint pedig a darab: „Történik ma Budapesten.” — A színpadon minden szó kétszeres súllyal esik latba, hiszen — ősi hivatása szerint — a színpad szószék, katedra is, ahonnan tanítást, követendő példát vár a néző — nyelvi tekintetben is! Erről nem volna szabad megfeledkezni színházainknak.

Dr. Szilágyi Ferenc